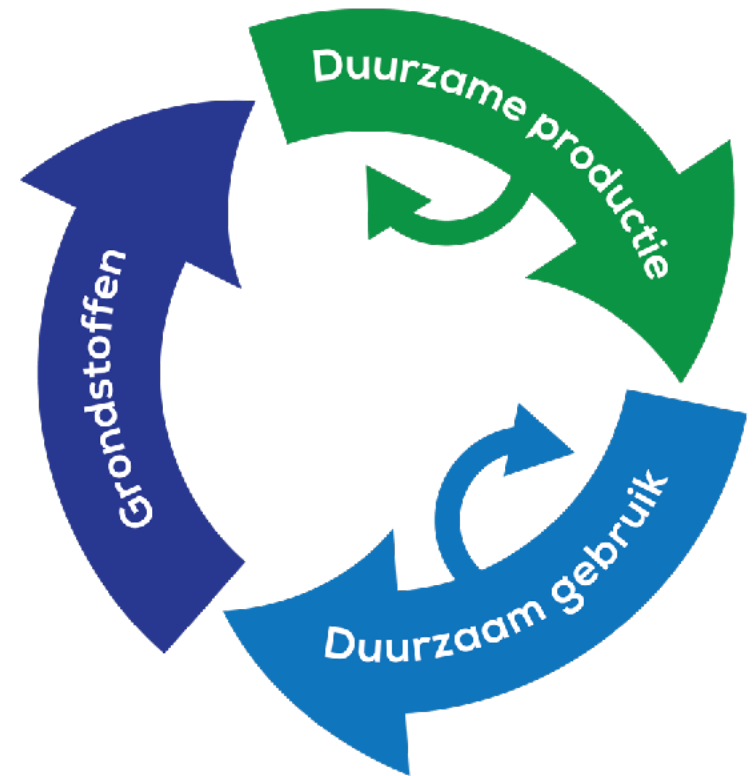


# **HANDREIKING CIRCULAIRE ECONOMIE VOOR TWENTSE GEMEENTEN**



# VOORWOORD

## **DUURZAAMHEID CONCREET MAKEN**

Gemeenteraden en colleges in Twente zijn op zoek naar concrete maatregelen om duurzaamheid te vertalen in acties. Een belangrijk onderdeel van duurzaamheid is de Circulaire Economie (CE). Dit omvat een economie waar het sluiten van grondstofkringlopen centraal staat, afval niet meer bestaat en de uitputting van niet-hernieuwbare grondstoffen stopt.

## **BEHOEFTE AAN INFORMATIE**

We signaleren een grote behoefte aan meer informatie en kennis, maar voor circulariteit is er momenteel nog geen wettelijke verplichting. Deze handreiking geeft handvaten om CE beleidsmatig verder uit te werken en een plek te geven in coalitieakkoorden na de komende gemeenteraadsverkiezingen.

Dit document bestaat uit twee delen:

Het eerste deel gaat in op: Wat is CE, waarom is het belangrijk en hoe wordt er nationaal invulling aan gegeven?

Het tweede geeft antwoord op de vraag: Hoe kan een gemeente CE meer inbedden in de organisatie en in de gemeente?



# CIRCULAIRE ECONOMIE

## EFFICIËNTER OMGAAN MET GRONDSTOFFEN

*CE is een andere manier van denken over het economisch systeem dan we nu doen. In plaats van lineair (produceren, gebruiken, weggooien) maken we de overstap naar circulair (produceren, gebruiken, grondstoffen in de kringloop houden) denken.*

## CIRCULARITEIT & CIRCULAIRE ECONOMIE

Circulariteit wordt vaak gebruikt als verkorting voor Circulaire Economie. Ook komt 'circulaire' vaak terug in bijvoorbeeld circulair bouwen of circulair inkopen. Niet geheel terecht aangezien hiermee de nadruk komt te liggen op het "in de cyclus" houden van grondstoffen, terwijl bij Circulaire Economie sociale aspecten, economische aspecten, het systeemdenken en de rest van de transitie een belangrijke rol spelen.

Circulaire Economie wordt op dit moment vaak met lineaire economische (verdien)modellen nagestreefd. Dit kan ertoe leiden dat nationale doelen moeilijk haalbaar worden.

## DEFINITIE CIRCULAIRE ECONOMIE

*"Een Circulaire Economie is een economisch systeem welke gebaseerd is op het minimaliseren van grondstofgebruik door hergebruik van producten, onderdelen en hoogwaardige grondstoffen. Het is een systeem van gesloten kringlopen waarin producten zo min mogelijk hun waarde verliezen, hernieuwbare energiebronnen worden ingezet en systeemdenken centraal staat."*



# KRINGLOPEN SLUITEN

## CONCEPT VAN KRINGLOPEN

In de Circulaire Economie is het doel om grondstoffen, goederen, en materialen zo efficiënt mogelijk te gebruiken zodat er zo min mogelijk waarde verloren gaat. Om dat te doen staat het concept van kringlopen centraal waarbij grondstoffen en materialen zoveel mogelijk terugkeren in een vergelijkbaar product, dus een product of dienst met dezelfde functie.

## 10R - MODEL

Het 10R-model is één van de modellen die kan worden ingezet op weg naar een Circulaire Economie.

Alleen in strategie R1 gaan er grondstoffen onherstelbaar verloren. Hoe hoger je in de ladder blijft, hoe beter voor de transformatie naar een Circulaire Economie en hoe dichter grondstoffen bij hetzelfde product of dienst met dezelfde functionaliteit blijven.

*Recycle, Repurpose* en *Remanufacture* staan onderaan dit model, dicht tegen een lineaire economie aan, maar al wel circulair. Bijvoorbeeld bij *Recover* krijg je in elk geval nog energie terug.

## 10R-model circulariteit

Product slimmer gebruiken en maken	10 Refuse	Voorkomen van gebruik van virgin materials/grondstoffen
	9 Reduce	Verminderen van het gebruik van grondstoffen
	8 Rethink	(Her)ontwerpen van een product met circulariteit als uitgangspunt
Levensduur verlengen van product en onderdelen	7 Re-use	Product hergebruiken
	6 Repair	Onderhoud en reparatie > levensduur verlengen
	5 Refurbish	Product opknappen
	4 Remanufacture	Nieuw product van secundaire materialen
	3 Repurpose	Producthergebruik, maar met ander doel/functie
Nuttig toepassen van materialen	2 Recycle	Verwerking van product naar grondstof en hergebruik
	1 Recover	Energieterugwinning uit materialen

# HET BELANG VAN EEN CIRCULAIRE ECONOMIE

## WE HEBBEN ÉÉN WERELD

Niet-hernieuwbare grondstofvoorraden zijn beperkt. Het herstelvermogen van de aarde kent zijn grenzen. Een aantal van de gevolgen van het ongelimiteerd gebruiken van grondstoffen en het opwarmen van de aarde zijn afname van biodiversiteit, plasticsoep, ontbossing, water- en luchtvervuiling, ineenstorting van de visserij. Als gevolg van de opwarming van de aarde hebben we ook te maken met klimaatverandering en extremere weerpatronen.

## GEMEENTE IS AAN ZET

(Decentrale) overheden zijn grote spelers als het gaat om inkoop van grondstoffen. Omdat de overheid eigenaar is van alle middelen, materialen, producten en grondstoffen voor infrastructuur in de openbare ruimte, kunnen we een grote impact hebben.

## DOELSTELLING NEDERLAND

In 2030 willen we een vermindering van het gebruik van primaire grondstoffen van 50%. In 2050 willen we volledig circulair zijn.



## 27 APRIL EARTH OVERSHOOT DAY

In het jaar 2021 heeft de mensheid tussen 1 januari en 29 juli al net zoveel natuurlijke hulpbronnen gebruikt als de planeet dit hele jaar kan regenereren (ruim drie weken eerder dan in het jaar 2020). Daarom heet die dag Earth Overshoot Day.

Voor Nederland is deze dag zelfs nog aanzienlijk eerder dan het gemiddelde van alle landen bij elkaar, namelijk op 27 april.

# HET BELANG VAN EEN CIRCULAIRE ECONOMIE

## POSITIEVE VERANDERINGEN

Een Circulaire Economie is niet alleen nodig en gunstig voor verminderd en slimmer gebruik van grondstoffen. Tot de winst van een Circulaire Economie kunnen we ook de volgende onderwerpen rekenen:

- kortere productie- en consumptieketens versterken de lokale economie;
- een innovatieve impuls in de regio (zowel technisch als in (economische) samenwerking);
- creëert werkgelegenheid;
- minder afval;
- verminderde afhankelijkheid van anderen.



# BELEIDSPERSPECTIEF

## NATIONAAL BELEID

In 2016 is het Rijks-brede programma Circulaire Economie aan de Tweede Kamer, getiteld "Nederland circulair in 2050" aangeboden. Dit programma wijst 5 sectoren aan waar veel winst behaald kan worden ter bevordering van een Circulaire Economie. Voor elk van deze sectoren is een Transitieagenda opgesteld. Het betreft de sectoren:

- consumptiegoederen;
- biomassa & voedsel;
- kunststoffen;
- de maakindustrie;
- de circulaire bouwconomie.

De transitieagenda's vormden de basis voor het eerste Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2019-2023. Dit is in februari 2019 aangeboden aan de Tweede Kamer.

## PROVINCIAAL BELEID

De provincie Overijssel volgt het landelijke beleid op basis van de vijf transitieagenda's. Zij heeft deze vertaald naar regionale transitieagenda's, waarin staat hoe binnen Overijssel het verschil kan worden gemaakt. We houden dan rekening met de specifieke kenmerken van de Overijsselse economie. Naast de genoemde sectoren, voegt Overijssel de sectoren "Textiel" en "Infrastructuur" toe.

De uitvoering van deze agenda's wordt ondersteund door het Programma Circulaire Economie van de provincie Overijssel.

# VOORTGANG IN NEDERLAND

## HET SCHIET NIET ECHT OP

Begin dit jaar werd de eerste Integrale Circulaire Economie Rapportage opgeleverd, na onderzoek door het Planbureau voor de Leefomgeving. Het rapport geeft aan dat het nog niet echt opschiet met de transitie.

Voor eigen gebruik (consumptie en bedrijfsleven) heeft Nederland per jaar 195 miljoen ton aan grondstoffen nodig. Deze hoeveelheid is sinds 2010 niet verminderd.

Het aandeel van circulaire activiteiten in de economie, zo'n 4%, is sinds 2010 niet gestegen.

## AANBEVELINGEN

De aanbevelingen uit het rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving zijn:

- Zorg dat milieuschade in de prijzen van producten en diensten is verrekend;
- Maak meer gebruik van 'drang en dwang', zoals heffingen en regulering, inclusief normstelling;
- Verhoog de circulariteitseisen bij inkoop en aanbesteding door de overheid;
- Ontwikkel een uitgewerkte en door bedrijven en maatschappelijke organisaties breed gedragen visie op de Circulaire Economie;
- Zorg voor een heldere rolverdeling tussen de verschillende partijen.

## VERTALING VAN HET BELEID NAAR DE GEMEENTE

Van de 5 aanbevelingen hiernaast zijn de laatste 3 van toepassing op de gemeente.

Beleid en beleidsintensivering door de eerste twee onderwerpen spelen op nationaal of Europees niveau.



# INVALSHOEKEN VOOR DE GEMEENTE

## AMBITIES VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Er zijn vijf invalshoeken te onderscheiden voor het maken van beleid voor Circulaire Economie:

Beleid gericht op:

1. De inkoop van goederen, diensten en werken.
2. De rol in de openbare ruimte.
3. De rol bij het bestemmen en tot ontwikkeling brengen van gebieden.
4. Inwoners en huishoudens.
5. De bedrijven en organisaties die actief zijn binnen de gemeentegrenzen.



# 1. BELEID GERICHT OP DE INKOOP VAN GOEDEREN, DIENSTEN EN WERKEN.

## GEMEENTE ALS CONSUMENT

Bij de inkoop van goederen, diensten en werken hebben duurzaamheid en Circulaire Economie al langer hun plek bij aanbestedingen. Dit wordt vaak gecombineerd met de Sustainable Development Goals van de VN. Deze doelen worden dan vertaald naar criteria in aanbestedingen wat leidt tot meer maatschappelijk-verantwoorde inkoop van goederen en diensten.

Voorbeelden op dit gebied zijn de inkoop van kantoormeubilair, koffievoorziening, verduurzaming van dienstauto's en de aanbesteding van de inzameling en afvoer van afval bij gemeentelijke locaties.



## AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Ambities aangeven en doelstellingen formuleren in welke mate de principes van Circulaire Economie een plek moeten krijgen bij inkoop van goederen, diensten en werken (als apart onderdeel van duurzaam inkopen) in haar gemeentelijke rol als consument.

Nationale transitieagenda's:

- Consumptiegoederen
- Biomassa & Voedsel

## 2. BELEID GERICHT OP DE ROL IN DE OPENBARE RUIMTE.

### GEMEENTE ALS ONTWERPER, VORMGEVER, INRICHTER EN BEHEERDER VAN DE OPENBARE RUIMTE

Gemeenten zijn de grote opdrachtgevers bij infrastructuur en andere bouwactiviteiten in de publieke ruimte. Vóór de aanbesteding zit het proces van ontwerp en vormgeving.

Gemeenten bepalen in welke mate duurzaamheid en de principes van Circulaire Economie doorklinken in het ontwerpen en het uiteindelijk uitvoeren van bestekken. Het zijn daarmee de criteria en principes die hun weg vinden naar aanbestedingen en welke dus “concurreren” met andere criteria (zoals prijs) die bij een beoordeling van de aanbiedingen aan de orde zijn. Voor beheer en onderhoud van de openbare ruimte geldt hetzelfde principe.

Voorbeelden op dit gebied variëren van een bankje in een park tot grootschalige reconstructies in de openbare ruimte, vervanging van het riool, herinrichten van wijken of centrum en wegconstructie.



### AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Ambities aangeven en doelstellingen formuleren in welke mate de principes van Circulaire Economie een plek moeten krijgen in het proces van ontwerp tot aan implementatie van projecten in en beheer van de openbare ruimte.

Nationale transitieagenda's:

- Circulaire bouweconomie
- Maakindustrie

Provinciale transitieagenda's:

- Infrastructuur (met speciale aandacht voor: *'Samen krijgen we de Twentse cirkel rond'*)

### 3. BELEID GERICHT OP DE ROL BIJ HET BESTEMMEN EN TOT ONTWIKKELING BRENGEN VAN GEBIEDEN.

#### GEMEENTE ALS STURENDE FACTOR

De gemeente stuurt en formaliseert met bestemmingsplannen/het omgevingsplan de ontwikkeling van gebieden binnen haar gemeentegrenzen.

Dit wordt voorafgegaan door participatie en samenwerking met maatschappelijke partners met hun ideeën over hoe betreffende gebieden tot (her)ontwikkeling gebracht kunnen worden. Zowel in het proces naar, als in het bestemmingsplan / omgevingsplan zelf, kan het thema Circulaire Economie aandacht krijgen door hier (beleids)richtlijnen te ontwikkelen onder de noemer "circulaire gebiedsontwikkeling". Stapje verder is dat de gemeente met haar vestigingsbeleid voor bedrijven criteria ten aanzien van Circulaire Economie opneemt, als bedrijven zich in een gemeente willen vestigen.



#### AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Ambities en doelstellingen formuleren in welke mate de principes van Circulaire Economie een plek krijgen bij bestemmen en tot (her)ontwikkeling brengen van gebieden voor wonen & recreëren, werken, landbouw en natuur.

Nationale transitieagenda's:

- Circulaire bouwconomie
- Maakindustrie
- Biomassa & Voedsel



## 4. BELEID GERICHT OP INWONERS EN HUISHOUDENS.

### GEMEENTE ALS KATALYSATOR

Inwoners en huishoudens zitten in zowel de lineaire als de Circulaire Economie in de stap "(duurzaam) gebruik" en bij dit gebruik en deze consumptie komt huishoudelijk afval vrij. Gemeenten beperken de hoeveelheid restafval door in te zetten op recyclen van waardevolle stromen (glas, oud papier&karton, verpakkingsafval (PMD) en groente, fruit- en tuinafval).

Een volgende stap voor inwoners en huishoudens in de transitie naar een Circulaire Economie is "duurzaam gebruik". Voor het afvalbeleid op huishoudelijk afval betekent dit dat inwoners aangezet worden tot afvalpreventie en duurzame consumptie (ondersteund door producenten, op basis van de producentverantwoordelijkheid).

Voorbeelden voor duurzame consumptie zijn repair-café's en ambachtencentra, delen en/of lenen van goederen en statiegeldsystemen.



### AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Ambities aangeven voor de inzameling en verwerking van huishoudelijke afval gericht op meer ruimte maken voor beleid gericht op afvalpreventie en duurzame consumptie. Formuleren van een doelstelling voor reductie van de totale hoeveelheid huishoudelijk afval (gescheiden én ongescheiden).

Nationale transitieagenda's:

- Consumptiegoederen
- Biomassa & Voedsel
- Kunststoffen

Provinciale transitieagenda's:

- Textiel

## 5. BELEID GERICHT OP DE BEDRIJVEN EN ORGANISATIES DIE ACTIEF ZIJN BINNEN GEMEENTEGRENSZEN.

### GEMEENTE ALS STIMULATOR

Dit beleid richt zich op het stimuleren en ondersteunen van bedrijven richting een duurzame productie met de sluiting van grondstofkringlopen door in productieketens met andere bedrijven te gaan samenwerken.

In een beleidsnotitie van de gemeente Enschede wordt onder de noemer "circulair ondernemen" dit beleid toegespitst op de rollen die een gemeente kan innemen en de activiteiten die een gemeente op dit gebied kan ondernemen.

Voorbeelden van circulair ondernemen zijn verhuur van producten in plaats van verkopen, of het aanpassen van producten om hergebruik makkelijker te maken



### AANBEVELINGEN VOOR GEMEENTELIJK BELEID

Ambities aangeven in welke mate bedrijven binnen een gemeente vanuit de gemeente ondersteund gaan worden op gebied van circulair ondernemen.

Nationale transitieagenda's:

- Maakindustrie
- Kunststoffen
- Biomassa & Voedsel
- Circulaire bouwconomie.

Provinciale transitieagenda's:

- Infrastructuur
- Textiel



# STAPPENPLAN

## 7 STAPPEN NAAR BELEID

Voor de ondersteuning op weg naar een Circulaire Economie en het ontwikkelen van beleid en activiteiten, dienen deze stappen als leidraad.

1. Bestuurlijke start
2. Organisatorische start
3. Inventarisatie en analyse
4. Maak een visie \*
5. Uitwerken van beleid voor de vijf invalshoeken \*
6. Opstellen van een activiteitenplan per invalshoek
7. Uitvoeren en evaluatie van beleid en activiteitenplannen

\* Voor deze stappen zijn voorbeelden of overzichten beschikbaar. Bekijk de bijlagen in de uitgebreide handreiking voor deze ondersteunende middelen.



## MAAK HET CYCLISCH

Een transitie naar een Circulaire Economie is een “proces” van de lange adem. Dit vereist een programmatische aanpak over meerdere jaren of coalitieperioden.

We adviseren een cyclische benadering van “plan-do-check-act” voor de stappen 5 tot en met 7. Betrek hierbij periodiek de visie om de ambities te herijken of beter aan te sluiten bij nationale en provinciale wijzigingen in beleid.

## STAPPEN UITGEWERKT

### 1. BESTUURLIJKE START

Start bij bestuur; B&W en/of Gemeenteraad. Breng Circulaire Economie bij coalitieonderhandelingen onder de aandacht. Of ambtenaren zetten het op de agenda voor het College.

### 2. ORGANISATORISCHE START

Beleg het proces naar circulair beleid bij beleidsadviseur(s), of een werkgroep.  
Zorg voor een heldere opdracht vanuit het bestuur.

### 3. INVENTARISATIE & ANALYSE

Wat is er al gedaan aan Circulaire Economie en duurzaamheid?  
Gebruik de vijf invalshoeken. Organiseer kennissessies of workshops.

### 4. VISIE

Schrijf een visie, als startpunt voor uitwerking van het beleid, met ambities en beleidswensen vanuit de 5 invalshoeken.

### 5. UITWERKEN

Werk de visie uit op basis van de 5 invalshoeken.  
Zoek aansluiting bij de inhoudelijk deskundige collega's en afdelingen.

Acties per invalshoek:

- Concrete doelen (SMART) voor de gemeente
- Formuleer extra mogelijkheden in beleidsscenario's
- Bestuur kiest scenario en bepaalt budget

### 6. ACTIVITEITENPLAN

Geef antwoord op de volgende vragen in een activiteitenplan:

- Wat er moet gebeuren/wat gaan we doen?
- Wie is verantwoordelijk en wie krijgt ermee te maken?
- Welke externe doelgroepen betrekken we?
- Planning (SMART)
- Welke kennis is nodig? Is er scholing nodig?

### 7. UITVOERING & EVALUATIE

Voer uit, evalueer, stuur bij. Houd de Europese en landelijke ontwikkelingen in de gaten.





**DIT IS EEN UITGAVE VAN DE 14 TWENTSE GEMEENTEN:  
ALMELO, BORNE, DINKELLAND, ENSCHEDE, HAAKSBERGEN, HELLENDOORN, HENGELO, HOF VAN  
TWENTE, LOSSER, OLDENZAAL, RIJSSEN-HOLTEN, TUBBERGEN, TWENTERAND, WIERDEN.**

Tekst uit Handreiking Circulaire Economie voor Twentse gemeenten, 27 oktober 2021  
Vormgeving en tekstbewerking door DeNK. creatieve vrijdenkers